

บทที่ 8

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับศาสนา

8.1 ศาสนากับมนุษย์และสังคม

โดยธรรมชาติ มนุษย์จะอยู่รวมกันเป็นครอบครัว จากครอบครัวก็จะรวมกันเป็นตระกูล กลุ่ม เผ่า และพัฒนาการขึ้นเป็นสังคม เพราะในการดำรงชีวิตนั้นมนุษย์ต้องการเพื่อน การแลกเปลี่ยนความช่วยเหลือ วัตถุและบริการสังคมของมนุษย์ทั้งหลายจะอยู่รวมกันได้หากมีกฎเกณฑ์ ระเบียบ แนวปฏิบัติ เป็นหลักปฏิบัติให้คนในสังคมยึดถือปฏิบัติ อันได้แก่ หลักความถูกต้องเหมาะสม จริยธรรม ศีลธรรม ระเบียบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ อันเป็นที่มาแห่งกฎหมาย

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์นั้นมีความต้องการหลักอยู่ 3 ประการคือ

1. ความต้องการทางกาย (Physical Needs) ได้แก่ ปัจจัย 4 คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และรวมถึงความต้องการทางวัตถุอื่น ๆ เช่น เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ
2. ความต้องการทางสังคม (Social Needs) ได้แก่ การต้องการเพื่อน มีความอบอุ่นในหมู่คณะ ความผูกพันกันเป็นกลุ่ม เผ่า และชาติ การสมาคม การแลกเปลี่ยนความช่วยเหลือ วัตถุและบริการ
3. ความต้องการทางใจ หรือต้องการสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ ความอบอุ่นทางอารมณ์ ความปลอบใจ อันนำไปสู่ความต้องการทางศาสนา (Spiritual Needs)

โดยธรรมชาติไม่ว่ามนุษย์และสัตว์ล้วนมีสัญชาตญาณแห่งความกลัวและการเอาตัวรอดให้พ้นจากความทุกข์ภัยอันตรายต่าง ๆ ครั้นเมื่อมนุษย์ต้องเผชิญกับภัยอันตรายอันเกิดจากธรรมชาติ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่อยู่เหนืออำนาจของมนุษย์ที่จะหลบเลี่ยงแก้ไขได้ มนุษย์จึงต้องการที่พึ่งซึ่ง

มนุษย์คิดว่าต้องเป็นสิ่งที่มีความหมายเห็นมนุษย์และธรรมชาติอีกประการหนึ่ง ยามเมื่อมนุษย์ต้องประสบกับความทุกข์ใจ ก็ต้องการสิ่งที่จะช่วยปลอบใจให้คลายหายทุกข์ได้ ช่วยทำให้จิตใจของมนุษย์ดีขึ้น เป็นต้น สาเหตุต่าง ๆ เหล่านี้เองจึงเกิดความต้องการทางศาสนาขึ้น โดยเริ่มจากความเชื่อลัทธิ และวิวัฒนาการ จนเป็นศาสนา และที่มาแห่งหลักศีลธรรม จริยธรรม ระเบียบ ธรรมเนียม ประเพณีที่ถือปฏิบัติกันใหญ่ในสังคม เป็นสิ่งที่ควบคุมสังคมและประเทศชาติให้อยู่อย่างสงบสุข โดยส่วนรวมได้ ศาสนาจึงกลายเป็นสถาบันที่สำคัญสถาบันหนึ่งของสังคมและประเทศชาติ

8.2 ประโยชน์และบทบาทหน้าที่ของศาสนา

ศาสนาเป็นสถาบันที่มีคุณประโยชน์อย่างสูงต่อบุคคล สังคม และประเทศชาติ โดยแสดงออกทางบทบาทและหน้าที่ของศาสนา ศาสนาและสังคมมีความสัมพันธ์กันและพึ่งพาอาศัยกันตลอดเวลา โดยเฉพาะในยามที่มีเหตุการณ์ที่ไม่ปกติต่าง ๆ เกิดขึ้นต่อบุคคล สังคมและประเทศชาติ จะยิ่งเห็นได้ชัดเจน เนื่องจากศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้น สิ่งเราหรือแรงกระตุ้นต่าง ๆ ก็น่าจะ แนวความคิดที่ดี และสถาบันต่าง ๆ ทางสังคมก็ดี ถือว่าต่างก็มีอิทธิพลต่อศาสนา และในทางกลับกัน สังคมก็ได้รับอิทธิพลจากศาสนาด้วย ไม่ว่าจะเป็นอำนาจทางสังคม กระบวนการทางสังคม และการกระจายทางสังคม การจัดระเบียบของสังคมและความมั่นคง

ศาสนามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดต่อบุคคล ตั้งแต่เกิดจนตายไป จะมากบ้างน้อยบ้างแล้วแต่สถานะของบุคคลและระดับจิตใจ ศาสนามีความสัมพันธ์ต่อบุคคลตั้งแต่บุคคลแต่ละคน ซึ่งอาจจะเริ่มต้นจากครอบครัว ขยายออกสู่ชุมชน และประเทศเป็นต้น เพราะถือว่าความสัมพันธ์นั้นเริ่มจากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเองก่อนแล้วค่อย ๆ ขยายออกมาจากครอบครัว หรือจะพูดง่าย ๆ ก็คือจากกลุ่มปฐมภูมิไปสู่ทุติยภูมิหรือกลุ่มอื่น ๆ

สรุปคุณประโยชน์และบทบาทหน้าที่ของศาสนาต่อบุคคลและสังคม พอเป็นสังเขปดังนี้

1. เป็นหลักในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม โดยการยึดคำสอนทางศาสนามาใช้เป็นเป้าหมายในการดำเนินชีวิต การที่มนุษย์ยอมรับศาสนาในรูปแบบนี้ ถือว่าศาสนาเป็นแบบอย่างให้ยึดเป็นหลักในการดำรงชีวิต อันถือว่าเป็นเป้าหมายและจุดประสงค์ประการหนึ่งของศาสนา

1.2 ในการจัดระบบของสังคมนั้นได้รับอิทธิพลจากศาสนาเป็นส่วนมาก เช่นการจัดอันดับในรูปการปกครอง การจัดรูปแบบของสังคมเป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากเดิมมีความเชื่อกันว่า ผู้ปกครองหรือกษัตริย์นั้น มักจะจุติจากสวรรค์ ดังที่เรียกกันว่าสมมุติเทพ ถือเป็นบุคคลอีกประเภทหนึ่ง คำรณฐานะลดหลั่นกันลงมาตามลำดับ เมื่อมาอยู่ในโลกมนุษย์จึงได้ใช้อิทธิพลความเชื่อถือทางศาสนาเป็นหลักในการจัดการปกครอง

1.3 ศาสนามีอิทธิพลสามารถจัดปัญหาเรื่องชนชั้นได้ ตามความเชื่อถือทางศาสนา ในทุกสังคม ซึ่งสมาชิกแต่ละคนที่มารวมอยู่ในสังคมเดียวกัน แม้จะมาจากบุคคลที่มีฐานะและชาติชั้นวรรณะต่างกันอย่างไรก็ตาม สามารถรวมกันได้ เพราะอาศัยศาสนาเป็นศูนย์กลาง

1.4 หลักอันหนึ่งของศาสนาที่เป็นศูนย์กลางของสังคม ก็คือการมีพิธีกรรมในการประกอบพิธีกรรมประจำสังคมนั้น ต้องอาศัยศาสนาตามที่สังคมนั้นยึดถือปฏิบัติกันมา ทั้งนี้เพื่อช่วยให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ในพิธีกรรมนั้นขึ้น

2. ศาสนามีความสัมพันธ์กับสถาบันอื่น ๆ ในสังคม เช่น ครอบครัว การศึกษา การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ เป็นต้น

3. ช่วยกำกับพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคม เพื่อให้มนุษย์ซึ่งเป็นสมาชิกสังคมที่อยู่รวมกันมาก จะได้มีแนวพฤติกรรมการอยู่รวมเป็นรูปเป็นรอยเดียวกัน คำสอนของศาสนาในรูปรอยนี้ มีทั้งคำสอนที่เป็นข้อห้ามมิให้ปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง อันอาจก่อให้เกิดความเสียหายทั้งแก่ตนเองและส่วนรวมได้ แต่ในขณะเดียวกัน ก็มีคำสอนให้ระพฤติปฏิบัติในสิ่งอันจะอำนวยประโยชน์และผลดีทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นคือสังคม นับว่าศาสนาช่วยควบคุมพฤติกรรมสังคมให้มีแนวทางพฤติกรรมอย่างเดียวกัน อันเป็นสัญลักษณ์ให้เป็นที่รู้แก่กลุ่มอื่นด้วย

4. ศาสนาเป็นตัวเราและจงใจให้มนุษย์ยึดปฏิบัติตาม โดยอาศัยหลักคำสอนหลักศาสนาเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความตื่นตัว เต็มใจทำดี และยึดปฏิบัติตามศีลธรรมและกฎหมายของสังคม

5. ศาสนาควบคุมและให้คุณและโทษทางด้านจิตใจแก่มนุษย์ คือ ถ้าทำดีผู้ทำก็จะได้รับความปลื้มใจสุขใจ ถ้าทำชั่วผู้ทำก็จะได้รับความทุกข์ใจ เกรงกลัวบาป เป็นต้น นอกจากนี้ศาสนายังควบคุมจิตใจมนุษย์ให้เกิดมโนสำนึก เกิดความเข้าใจหลักคำสอนของศาสนา ทำให้มีจิตใจเข้มแข็ง และยังช่วยอภิบาลอารมณ์ เมื่อถูกภัยคุกคาม

6. ศาสนาเป็นตัวประสานความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาวะเหนือธรรมชาติด้วยความนับถือศรัทธา และบางศาสนาสอนให้มนุษย์ปฏิบัติจนเกิดปัญญาระดับสูงเพื่อการหลุดพ้นทุกข์

บุคคลแต่ละคนเป็นหน่วยหนึ่งในสังคม เมื่อตัวบุคคลแต่ละคนมีพฤติกรรมน้อมนำไปในทางใด (ซึ่งมีศาสนาเป็นแรงผลักดัน เป็นแนวทางนำใจ ทำให้มีพฤติกรรมนั้น ๆ) สังคมส่วนใหญ่ก็จะน้อมนำไปน้อมเอียงไปตามแนวนั้น พฤติกรรมก็จะจะเป็นไปตามนั้น ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า ศาสนาเป็นสถาบันที่มีผลและอิทธิพลทั้งโดยตรงและโดยอ้อมต่อพฤติกรรมของสังคม และควบคุมสังคม

คุณประโยชน์และบทบาทหน้าที่ ความสัมพันธ์ของศาสนาต่อมนุษย์นั้นยังมีอีกมากมายเกินกว่าจะพรรณนาได้ เช่น

ศาสนานำความเจริญก้าวหน้าต่าง ๆ ให้แก่มนุษย์มากมายหลายสาขา แม้ความรู้ทางแพทย วิทยาศาสตร์ ซึ่งเข้าใจกันว่าเป็นของใหม่ ไม่เกี่ยวข้องกับศาสนา ก็สืบเนื่องมาจากศาสนาและเป็นความรู้ที่ได้จากการค้นคว้าของนักศาสนาเป็นส่วนมาก

ทุกประเทศยอมรับว่าความก้าวหน้าทางศิลปวิทยาการทุกชนิดเกิดจากศาสนา ผู้เขียนประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่นเองยืนยันว่าพุทธศาสนาได้นำความเจริญทุกอย่างเข้าสู่ประเทศญี่ปุ่น วิชาสถาปัตยกรรม การช่างทุกชนิด ตลอดจนถึงวิชาดนตรี วิชาทอผ้าไหม และอื่น ๆ ที่เป็นอุตสาหกรรมสำคัญ ๆ ของญี่ปุ่น ก็เข้าไปสู่ญี่ปุ่นพร้อมกับพุทธศาสนา เราจึงเห็นได้ว่า คุณค่าของศาสนานั้นไม่ได้อยู่ที่

ความประพฤติเท่านั้น แต่ยังให้ผลตลอดไปถึงความเจริญก้าวหน้าในทุกประการ

ศาสนาเป็นบ่อเกิดแห่งการศึกษา เพราะวิชาอันเดียวในโลกที่ไม่เคยหวงกันมาแต่ไหนแต่ไรก็คือลัทธิศาสนา วัดจึงเป็นโรงเรียนแห่งแรกในโลก วิชาทางแพทย์ก็ได้เกิดขึ้นจากศาสนา โรงพยาบาลแห่งแรกที่เกิดขึ้นในโลกก็คือวัด แพทย์รุ่นแรกของโลกก็คือพระ ทั้งยังเป็นสวัสดิการที่ดีของสังคมเพราะเป็นการรักษาให้เปล่า ๆ ไม่เอาค่าจ้างค่ารักษา วัดเป็นสโมสรแห่งแรกเป็นที่พบปะสังสรรค์ สนทนาแลกเปลี่ยนข้อคิดความเห็น เป็นที่บรรเทา ระบายความทุกข์ร้อน วัดเป็นที่บำรุงหัตถกรรมช่างทุกชนิด โดยเฉพาะการก่อสร้าง เพราะมนุษย์ จะสร้างวัดด้วยความตั้งใจอย่างเต็มความสามารถเพื่อให้สวยงามและถาวรที่สุด

ในประเทศไทยเรายังมองเห็นคุณประโยชน์ดังกล่าวได้อย่างชัดเจน เพราะในสมัยที่เรา ยังไม่มีโรงเรียน วัดก็เป็นโรงเรียน ในสมัยที่ยังไม่มีโรงพยาบาล วัดก็เป็นโรงพยาบาล ยามเจ็บป่วยคนก็ไปหาพระให้รักษา มิใช่รักษาโรคทางร่างกายเท่านั้น แม้โรคทางจิต วัดก็เป็นโรงพยาบาลโรคจิตที่พิเศษ ใช้จิตวิทยาอย่างได้ผล นับว่ารากฐานของสังคมไทยโบราณได้สร้างขึ้นจากวัด

ศาสนาอื่นก็มีส่วนช่วยนำความเจริญก้าวหน้ามาให้แก่ประเทศไทยเรามากเหมือนกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคริสตศาสนานิกายโปเทสแตนท์ ซึ่งได้นำ วิชาแพทย์สมัยใหม่มาสอนให้ นำวิชาการพิมพ์หนังสือสร้างโรงพิมพ์ขึ้นเป็นครั้งแรกในเมืองไทย และสอนให้รู้จักการปลูกฝ้าย บ่งกันใช้ทรัพย์สิน การฉัดวัดขึ้น การผ่าตัด และการรักษาโรคตามแผนปัจจุบัน

ตามที่กล่าวมานี้จะเห็นว่ามนุษย์ได้รับผลประโยชน์อันเกิดจากอิทธิพลของศาสนาในด้านต่างๆ อย่างน้อยศาสนาก็เป็นตัวช่วยจูงใจเราใจให้มนุษย์มีความมั่นคง เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความสงบจิต สบายใจ ตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ

ในด้านความเชื่อถือ ศาสนาเป็นเสมือนความเร้นลับของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เป็นไสยศาสตร์ เวทย์มนต์คาถา ซึ่งนักสังคมวิทยาหลงความเห็นว่า เป็นเรื่องไร้สาระไม่มีเหตุผล แต่มาพิจารณาในแง่ของจิตวิทยาสังคม ก็ยังยอมรับในประสิทธิผลของอำนาจเร้นลับและไสยศาสตร์ เวทย์มนต์คาถา นี้ในลักษณะที่เป็นการต่อสู้ทางอารมณ์ในภาวะการที่มนุษย์ไม่สามารถจะช่วยตัวเองได้ จึงต้องอาศัยสิ่งเหล่านี้เป็นที่พึ่ง เครื่องยึดเหนี่ยวผูกพันทางใจไว้

TALCOTT PARSONS นักสังคมวิทยาที่มีชื่อเสียงของอเมริกามีความเชื่อว่าการปฏิบัติทางไสยศาสตร์ เวทย์มนต์คาถา ก่อให้เกิดกลไกแห่งการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่ตั้งเครียดซึ่งเกิดจากความไม่แน่นอน โดยพิธีกรรมทางศาสนาก่อให้เกิดความมั่นใจในหมู่สมาชิก

MALINOWSKI นักมนุษย์วิทยาที่มีชื่อเสียงอีกผู้หนึ่ง ให้ความเห็นว่า การทำพิธีกรรมเป็นการเพิ่มความเชื่อมั่น ขจัดความสงสัย ทำให้มนุษย์มองโลกในแง่ดีมากกว่าแง่ร้าย

สรุปแล้วศาสนาเป็นเสมือนสายใยที่เชื่อมมนุษย์กับสังคมให้เข้าด้วยกัน ในฐานะที่ศาสนาเป็นสถาบันทางสังคมที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับสถาบันที่สำคัญอื่น ๆ ในสังคม ซึ่งสามารถแทรกอยู่ในสังคมแทบทุกวงการ ทุกสถาบันสังคม ไม่ว่าจะทำอะไรล้วนมีศาสนามาแทรกแซงควบคุมการกระทำของมนุษย์อยู่เสมอ ไม่ว่าจะ เป็นสังคมใหญ่หรือเล็กก็ตาม ศาสนามีความสำคัญเสมอมาตั้งแต่ ดึกดำบรรพ์ ครอบคลุมกระทั่งปัจจุบัน

ดังนั้นมนุษย์หรือสมาชิกในสังคม จึงควรให้ความสนใจเอาใจใส่แก่ศาสนาให้มากขึ้น เพราะทุกวันนี้ค่านิยมในความศรัทธาอันถ้อย และปฏิบัติตามศาสนา ลดน้อยถอยลงจากสมัยก่อนมาก มนุษย์กลับเห็นวัตถุอยู่เหนือความเลื่อมใสศรัทธา ทำให้จิตใจของมนุษย์แข็งกระด้างขึ้น และศีลธรรมอ่อนลง ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย นับตั้งแต่หน่วยเล็ก ๆ ของสังคม เช่น ครอบครัว ตลอดไปจนถึงสังคมและประเทศชาติ และลุกลามถึงโลก ทำให้เกิดมีการรบ ฆ่าฟัน ก่อสงครามกันอยู่เสมอ เพราะคนทางเห็นไม่สนใจศาสนา ซึ่งตราบิตที่มนุษย์ศรัทธา ยึดมั่น และประพฤติ

ตามแนวทางของศาสนาอยู่เสมอแล้ว ครอบครัว สังคม ประเทศชาติและโลก ก็จะมีแต่ความสงบสุข

8.3 ประโยชน์ของการศึกษาศาสนา

การศึกษาศาสนาต่าง ๆ และความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับศาสนามีประโยชน์ต่อผู้ศึกษาอย่างสูง โดยทั่วไปคนเรามีความรู้เกี่ยวกับศาสนาน้อยมาก ส่วนใหญ่จะรู้และเข้าใจศาสนาที่ตนเองนับถือเท่านั้น โดยเฉพาะในสมัยปัจจุบันเยาวชนส่วนใหญ่ทางเห็นศาสนามาก แม้แต่ศาสนาที่ตนเองนับถือก็มีความรู้น้อยมาก คือรู้และเข้าใจผิวเผินเท่านั้น การศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนาและศาสนาต่าง ๆ ที่มีผู้นับถือในโลก หรือแม้แต่ศาสนาที่เคยเจริญรุ่งเรืองในอดีต แต่ปัจจุบันไม่ปรากฏผู้นับถือแล้ว เหล่านี้ล้วนเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะไม่ว่าศาสนานั้นจะยังมีผู้นับถืออยู่หรือไม่แล้ว ต่างก็ยังมีอิทธิพลความเชื่อและเป็นรากฐานที่มาแห่งวัฒนธรรม จริยธรรม ความเชื่อ พฤติกรรมของมนุษย์ ในปัจจุบันทั้งสิ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้คนทั่วไปส่วนใหญ่จะไม่รู้ไม่เข้าใจ

ฉะนั้นการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนาและศาสนาต่าง ๆ ในโลกจึงเป็นประโยชน์แก่ผู้ศึกษาทั้งทางตรงและทางอ้อม ได้แก่

1. ทำให้รู้ถึงความเป็นมาและบทบาทหน้าที่คุณประโยชน์และความสัมพันธ์ของศาสนาที่มีต่อมนุษย์และสังคม
2. ทำให้เข้าใจความต้องการทางใจ ตามสัญชาตญาณของมนุษย์และวิถีทางพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาของมนุษย์
3. ทำให้รู้และเข้าใจในศาสนาต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโลก การที่ใคร่รู้และเข้าใจศาสนาใดก็ย่อมจะทำให้เข้าใจลึกซึ้งถึงความเชื่อ แนวความคิด คตินิยม อุปนิสัย ระเบียบประเพณี พฤติกรรมของชุมชนที่นับถือศาสนานั้นด้วย
4. เป็นการลดช่องว่างระหว่างชุมชนที่นับถือศาสนาต่างกันที่อยู่ในสังคมเดียวกัน และหากมีการคบหาสมาคมติดต่อกันกับผู้ที่นับถือศาสนาอื่นก็จะเข้าใจและปรับตัวให้คบหาสมาคมติดต่อกันได้ผลดีขึ้น

5. ทำให้เกิดสำนึกเห็นคุณค่าของศาสนาของตนเองและของศาสนาอื่น

8.4 หลักในการศึกษาศาสนา

การศึกษาศาสนาที่ดีและถูกต้องนั้น มีหลักว่า

1. ผู้ศึกษาต้องทำให้เป็นกลาง ไม่ลำเอียงเข้าข้างศาสนาที่ตนนับถือ และมีอคติแก่ศาสนาอื่น
2. พยายาม คิด รู้สึก เอาใจเขามาใส่ใจเรา คือศึกษาและมองศาสนานั้นอย่างผู้ที่นับถือศาสนานั้น คือเสมือนว่าเรานับถือศาสนานั้น
3. การศึกษาศาสนาจะเข้าใจความหมายและจุดประสงค์อย่างลึกซึ้งแท้จริงจะต้องรู้ภาษาต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง คือสามารถอ่านคัมภีร์ คำสั่งสอนของศาสนานั้นจากภาษาเดิม (เช่น ศาสนาพุทธใช้ภาษาบาลีเป็นภาษาเดิม ศาสนาคริสต์ใช้ภาษาฮีบรูเป็นภาษาเดิม)
4. ให้ความสนใจและเข้าร่วมในกิจกรรมหรือพิธีกรรมของศาสนานั้นด้วยใจเป็นกลาง
5. เข้าใจถึงประสบการณ์ทางศาสนาต่าง ๆ
6. ออย่ยัดคิด สงสัย ของใจในเหตุการณ์มหัศจรรย์ต่าง ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ประวัติของศาสนา เพราะมิใช่ตัวศาสนาที่แท้จริง เป็นเครื่องตกแต่งประดับเพื่อยกย่องเป็นเรื่องตำนานที่เล่าสืบกันมา
7. พิจารณาหลักธรรมคำสอนของแต่ละศาสนาที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้ที่นับถือ ซึ่งแสดงออกมาในคานต่าง ๆ เช่น ระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อห้าม ข้อพึงปฏิบัติ หลักศีลธรรม จริยธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีพิธีกรรม กฎหมาย ตลอดจนพฤติกรรมทางความเชื่อและอุปนิสัย

8.5 ความหมายของศาสนา

คำว่าศาสนาแปลความศัพท์เป็นภาษาไทย แปลว่า "คำสั่งสอน" ในภาษาอังกฤษ ใช้คำว่า RELIGION ซึ่งหมายถึงศาสนาที่นับถือพระเจ้า

ความหมายของศาสนานั้นมีมากมายลึกซึ้ง เกินกว่าที่จะใช้ภาษาซึ่งมีข้อจำกัดในเรื่องคำ มาอธิบายได้ครอบคลุมถูกต้องที่สุดได้ ดังนั้นจึงยังไม่มีผู้ใดให้ความหมายของศาสนาได้อย่างสมบูรณ์

อย่างไรก็ตาม นักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิแขนงต่าง ๆ เช่น จิตวิทยา มนุษยวิทยา สังคมวิทยา และนักวิชาการทางศาสนา ได้ให้ความหมายของศาสนาไว้พอสรุปได้ดังนี้

ศาสนา หมายถึง คำสั่งสอน⁽¹⁾ ได้แก่ หลักธรรม คำสอน ข้อห้าม ข้อปฏิบัติต่าง ๆ ศาสนา คือ หลักธรรมที่ทำให้มนุษย์กลายสภาพจากความเป็นคนแข็งและสัตว์ป่าทำให้สัตว์ป่ากลายสภาพเป็นมนุษย์ สามารถอยู่ร่วมกันได้กับมนุษย์ที่มีใช้ผู้มีสภาพเป็นคนแข็ง และมีใช้มีสภาพเป็นสัตว์ป่าทั้งหลาย⁽²⁾

ท่านพุทธทาสภิกขุ⁽³⁾ ได้ให้ความหมายของศาสนาไว้ว่า "แท้จริงศาสนามีใช้คำสั่งสอนที่คนส่วนใหญ่เข้าใจเพราะแปลตามตัวหนังสือ แต่ศาสนาที่แท้จริงคือการกระทำเพื่อให้เกิดการรอดพ้นจากความทุกข์ หรือสิ่งที่ตนไม่ปรารถนา"

"โดยธรรมชาติ มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายล้วนมีความกลัวต่อความทุกข์และภัยอันตราย ไม่ต้องการประสบกับสิ่งที่ไม่ปรารถนา มนุษย์และสัตว์มีสัญชาตญาณแห่งการหนีรอดต่อสิ่งเหล่านั้น และวิถีทางระบอบ เพื่อให้หนีรอดได้ควยปัญญาที่คือศาสนาที่แท้จริง"

ท่านพุทธทาสเปรียบศาสนาว่าศาสนาคือโรงพยาบาลของโลก ธรรมะคือโอสถสำหรับโลก ศาสนาที่แท้จริงมีเพียงศาสนาเดียว ทุกศาสนาในโลกนั้นแท้จริงก็คือศาสนาเดียวกัน มีจุดหมายสูงสุด ให้มนุษย์พ้นจากความทุกข์ทั้งหลายเหมือนกัน

..หรือถ้าจะให้ ความหมายให้เป็นสากลอาจกล่าวได้ว่าสิ่งที่เรียกว่า "Religion" หรือศาสนานั้น คือการประพดีหรือการกระทำตามกฎของความจริงแห่งธรรมชาติดันเด็ดขาด อันทำให้เกิดการสัมพันธ์กันขึ้นระหว่างมนุษย์กับสภาพสูงสุด กล่าวคือ "ความไม่มีทุกข์เลย"

1. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน
2. พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์, 2470
3. พุทธทาส ภิกขุ. ศาสนาคืออะไร : กรุงเทพ, สำนักธรรมมุข 2492 หน้า 19-23.

*ศ.เจมส์ เฟรเซอร์ (James Frazer) "ศาสนาเป็นเรื่องความเชื่อในอำนาจที่ยิ่งใหญ่กว่ามนุษย์ และเป็นความพยายามของมนุษย์ในการที่จะสร้างสัมพันธภาพกับอำนาจนั้น"

ศ.ยिंगเกอร์ (Yinger) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน เห็นว่าหน้าที่ของศาสนาเป็นสิ่งสำคัญ โดยให้คำจำกัดความของศาสนาว่า "ศาสนาเป็นระบบความเชื่อและการปฏิบัติโดยวิธีที่กลุ่มชนพยายามดิ้นรนเพื่อทำความเข้าใจกับความหมายสำคัญที่สุดในชีวิต เป็นความพยายามที่จะไม่ยอมยุดีลงแต่เพียงความตาย และไม่ยอมให้ความว่าวุ่นเข้ามามีบทบาททำลายความสัมพันธ์แห่งมนุษย์"(1)

ศ.เดอว์ไรท์ (Durkheim) นักมานุษยวิทยา และนักสังคมวิทยาที่มีชื่อเสียงได้ให้คำจำกัดความว่า

ศาสนา คือระบบรวมว่าด้วยความเชื่อ และการปฏิบัติเพื่อความสัมพันธ์ในสิ่งศักดิ์สิทธิ์" คำว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในความหมายของ เดอว์ไรท์ หมายถึง "สิ่งเฉพาะต้องห้าม" สามารถเข้าถึงได้โดยพิธีกรรม และมีอำนาจที่จะยังผลที่เป็นประโยชน์และเป็นอันตรายได้

เดอว์ไรท์ เน้นว่า ศาสนาเป็นเรื่องของสังคม

ศ.แรดคลิฟท์ บราวน์ (Redcliff Brown) เห็นด้วยกับเดอว์ไรท์ และเน้นเรื่องพิธีกรรม โดยให้ความสำคัญในพิธีกรรมพอ ๆ กับความเชื่อ และว่าพิธีกรรมเป็นส่วนสำคัญในการคงอยู่ของสังคม พิธีกรรมเป็นพลังที่จะชุบชีวิตใหม่ให้กับสังคม และแสดงออกถึงความรู้สึกร่วมกันของกลุ่มนั้น ๆ

ทั้งเดอว์ไรท์ และแรดคลิฟท์ มีความเห็นสอดคล้องกันว่า "ศาสนาเป็นระบบในสังคมที่มีหน้าที่รักษาและเพิ่มพูนความมั่นคงของสังคม"

1. Religion, Society and the Individual, 1957 P. 9.

คาร์ล มาร์ค กล่าวว่ "ศาสนา คือเครื่องปลอบใจของสัตว์โลกผู้ที่ถูกกดขี่ เป็นสิ่งที่ชนชั้นปกครองใช้เป็นเครื่องมือรักษอำนาจของตนไว้ ศาสนาเป็นเครื่องปลอบให้ผูถูกกดขี่อดทนต่อความอยุติธรรมและไม่ลุกฮือขึ้นต่อต้าน ศาสนาเป็นยาเสพติดของประชาชน"⁽¹⁾

8.6 มูลเหตุแห่งการเกิดศาสนา

เนื่องจากไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่ามูลเหตุของการเกิดศาสนา คือสาเหตุใด ผู้ทรงคุณวุฒินักวิชาการต่าง ๆ ทางศาสนา จิตวิทยา มนุษยวิทยา และสังคมวิทยา ศาสนา จึงมีการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูล และสรุปสันนิษฐานกันไปต่าง ๆ ดังนี้ เช่น

TYLOR กล่าวไว้ในหนังสือ "วัฒนธรรมปฐมบรรพ" (Primitive Culture) ว่า "จุดเริ่มต้นในความเชื่อทางศาสนาของมนุษย์มาจากความเชื่อเรื่องวิญญาณว่ามีอยู่จริง (Animism) อันเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดศาสนาขึ้นในโลก" และเป็นความเชื่อที่เก่าแก่ที่สุด

Herbert Spencer (1820-1930) มีความเห็นว่า "ลัทธิเคารพบรรพบุรุษ (Ancestor WORSHIP) คือรูปแบบความเชื่อที่เก่าแก่ที่สุดทางศาสนาของมนุษย์"

Jame Frazer (1854-1941) มีความเห็นว่า "ความเชื่อในเรื่องเวทย์มนต์คาถาอาถรรพ์ (Magic Power) เกิดก่อนความเชื่อในเรื่องวิญญาณและเป็นมูลเหตุให้เกิดศาสนา"

Max Mullar ได้ทำการวิจัยค้นคว้าและสรุปความคิดว่า "แนวความคิดทางศาสนาเดิมของมนุษย์ทั่วโลกมีลักษณะคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ส่วนใหญ่มีความเชื่อในเรื่องวิญญาณ ไสยศาสตร์ เวทย์มนต์คาถา และเชื่อว่าพระเจ้าสร้างโลก

1. B.M.BOGUSLAVSKY, ABC. OF DIALECTICAL AND HISTORICAL MATERIALISM, (MOSCOW : PROGRESS PUBLISHER, 1976.) P. 387.

จากความเชื่อในเรื่องวิญญาณ ผีसा่งเหวคา วิญญาณบรรพบุรุษ เวทย์มนต์คาถา อาถรรพ์ไสยศาสตร์ และความคิดสงสัยเกี่ยวกับการมีอยู่ของสิ่งต่าง ๆ ในโลก ความเป็นไปของธรรมชาติทั้งหลายเหล่านี้ ส่วนเกิดจากความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ และจิตใจของมนุษย์ทั้งสิ้น เป็นความต้องการทางอารมณ์และจิตใจ เกิดความรู้สึกต้องการความคุ้มครองที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวทางใจ ต้องการความช่วยเหลือจากอำนาจเหนือมนุษย์และธรรมชาติ ซึ่งเชื่อว่าเป็นผู้สร้างและควบคุมธรรมชาติ

จึงอาจกล่าวได้ว่าในชั้นแรกศาสนาเกิดจากสาเหตุ 3 ประการคือ

- 8.6.1 เกิดจากความกลัวต่อธรรมชาติ
- 8.6.2 เกิดจากความปราศจากความรู้อ
- 8.6.3 เกิดจากความต้องการผลสนองตอบแทน

8.6.1 เกิดจากความกลัวต่อธรรมชาติ (Fear of Nature)

ชีวิตของมนุษย์ในสมัยโบราณเป็นชีวิตแห่งการต่อสู้เป็นชีวิตลองผิดลองถูก เมื่อเกิดขึ้นมาสิ่งแรกที่เกิดขึ้นกับตัวเขา คือ "ความกลัวภัย" ซึ่งเป็นสัญชาตญาณพื้นฐานของมนุษย์ และ "ความต้องการ" ให้ชีวิตรอดพ้นจากภัยคือ หนาว ร้อน หิว กระจาย เป็นต้น แล้วพยายามหาทางป้องกันต่อสู้กับภัยเหล่านั้นโดยวิธีการสองแบบ คือ ต่อสู้ด้วยความสามารถของตนเอง เพราะเชื่อว่าตนเองต่อสู้ได้ ฤทธิ์และอำนาจเป็นของตนเอง ตนสามารถเป็นผู้บันดาลความสำเร็จให้แก่ตนเองได้ แต่เมื่อสู้ด้วยตนเองไม่ได้ก็ต้องแสวงหาอาวุธอื่น กำลังอื่นที่อยู่ไกลตนมาเป็นเครื่องมือ โดยเชื่อว่ามีอำนาจเหนือตน เช่น ต้นไม้ ภูเขา ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ เหล่านี้คือศรัทธาหรือความเชื่อเบื้องต้นของมนุษย์ที่ศรัทธาในตนเอง และศรัทธาในสิ่งอื่นหรือผู้อื่น ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความกลัว และความต้องการความปลอดภัย⁽¹⁾ ทำให้หันไปถือสิ่งที่ตนกลัว เช่น กลัวภูเขาไฟ ก็หันไปถือภูเขาไฟ และเกิดการทำพิธีเช่นสังเวทียบวงสรวงเพื่อประจบสิ่งที่กลัว และสั่งสอนให้ถือปฏิบัติพิธีกรรมนั้น ๆ สืบต่อกันมา และเมื่อมีพิธีกรรมก็มีข้อห้าม สิ่งต้องห้าม (TABOO) ตามมา อันเป็น

1. เสฐียร พันธงศรี, ศาสนาโบราณ, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2521)

กฎเกณฑ์ที่ต้องปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด หากมีผู้ใดละเมิดจะทำให้อำนาจลึกลับโกรธคนในสังคมนั้น จะช่วยกันลงโทษ

8.6.2 เกิดจากความปราศจากความรู้ (Lack of Knowledge)

มนุษย์ไม่รู้วาทปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ หรือสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาตินั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร มาจากไหน ทำไมถึงเป็นเช่นนั้น เช่น ชาวอินเดียโบราณไม่เคยขึ้นไปบนยอดเขาหิมาลัย ซึ่งปกคลุมด้วยหิมะมากมายตลอดปีได้ จึงคิดสงสัยและคาดเดาเอาเองว่า เป็นสถานที่ที่อยู่ของผู้มีอำนาจลึกลับเหนือมนุษย์จึงอยู่ได้ ซึ่งถือว่าเป็นเทพเจ้า เชื่อว่าน่าจะมีทางขึ้นสู่สวรรค์ได้จากยอดเขาที่สูงที่สุดนั้น หรือชาวธิเบตโบราณอาศัยในแผ่นดินซึ่งสูงกว่าระดับน้ำทะเลถึง 2 พันกว่าฟุต พื้นที่ปกคลุมด้วยหิมะหนาวตลอดปี จึงไม่รู้วาท หิมะนั้นตกจากท้องฟ้า และเพราะพวกตนอาศัยในพื้นที่ที่สูงที่สุดของโลก ซึ่งถูกเรียกว่า "ดินแดนหลังคาโลก" จึงพากันนับถือหิมะเหล่านั้นเป็นตน

8.6.3 เกิดจากความต้องการผลตอบแทน (Needs of Recompens)

สาเหตุนี้เกิดจากอุปนิสัยของมนุษย์หลายอย่าง เช่น มนุษย์มีสัญชาตญาณว่าเมื่อให้สิ่งใดแก่ใครก็หวังให้ได้ผลตอบแทนที่มากกว่า ดีกว่าที่ตนให้ คือลงทุนน้อย แต่อยากได้กำไรมาก และรู้จักประจบเอาใจผู้ที่เหนือกว่าตน เมื่อมีความกลัวในสิ่งใดก็จะพยายามนับถือเคารพบูชา เช่นสังเวทย บวงสรวง ยอมตนเป็นผู้อยู่ในอานัติ ดังนั้นเมื่อกลัวภูเขาไฟ ก็จะยอมตัวบูชา บวงสรวงเทพแห่งภูเขาไฟด้วยการสังเวทยอยู่เสมอหวังเพียงไม่ให้อุณหภูมิภูเขาไฟโกรธ (คือภูเขาไฟระเบิด) และขอให้คุ้มครองให้รอดพ้นจากภัยธรรมชาติอื่น แดมขอให้มีชีวิตที่ดี สุขุมสมบูรณ์ และขออื่น ๆ อีกมากมาย

8.7 วิวัฒนาการของศาสนา

ความเชื่อและการนับถือของมนุษย์เมื่อนานเข้าก็มีการพัฒนาเป็นระบบมีพิธีกรรมและผู้

ประกอบพิธี มีกฎ ข้อห้าม และธรรมเนียมปฏิบัติซึ่งต้องถือปฏิบัติสืบต่อมาเพื่อความสงบสุขของสังคมตามความเชื่อ

การพัฒนาคงกล่าวทำให้เกิดลัทธิความเชื่อที่วิวัฒนาการเป็นลัทธิความเชื่อต่าง ๆ พอสรุปได้ดังนี้

8.7.1 ลัทธิธรรมชาตินิยม (Nationalism) คือการนับถือธรรมชาติ เมื่อมนุษย์เกิดขึ้นมา ก็มีธรรมชาติต่าง ๆ เช่น ความมืด สว่าง ร้อน หนาว ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว พากฟ้า เมฆน้ำ เกิดขึ้นอยู่เคียงข้างกับมนุษย์ได้เห็น ได้สัมผัสสัมผัส ได้รับความรู้สึกจากสิ่งเหล่านั้น เป็นสุขบ้างเป็นทุกข์บ้าง ทำให้มนุษย์คิดว่าธรรมชาติมีอำนาจสามารถบันดาลความสุขความทุกข์ให้เกิดขึ้น จึงเชื่อและถือว่าธรรมชาตินั้น ๆ มีอำนาจอยู่เหนือความสามารถของมนุษย์ จึงเกรงกลัวกราบไหว้ นับถือ บูชา สืบต่อกันมาตลอดชั่วลูกหลาน

เชื่อว่ามียานหรือพลังพิเศษยิ่งใหญ่ในธรรมชาติ ซึ่งควบคุมธรรมชาติ เชื่อว่าปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของธรรมชาติเกิดจากพลังอำนาจนี้เอง เช่น พายุ ฟ้าผ่า แผ่นดินไหว น้ำท่วม พายุ ภูเขาไฟระเบิด ฯลฯ มนุษย์จึงเกรงกลัวอำนาจดังกล่าวมาก และเรียกพลังอำนาจนี้ว่า "มานา" (Mana) หมายถึงวิญญาณซึ่งเป็นพลังอำนาจแห่งธรรมชาติ

ความเชื่อนี้ต่อมาวิวัฒนาการมาเป็นการนับถือพระเจ้าและเทพเจ้าต่าง ๆ

(Theism)

8.7.2 ลัทธิวิญญาณนิยม (Animism) คือการนับถือผีสร้างเทวดาและวิญญาณต่าง ๆ ความมืด สว่าง ร้อน หนาว ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว พากฟ้า เมฆน้ำ ภูเขา ต้นไม้ใหญ่สามารถบันดาลให้เกิดภาวะฝนแปรไปได้ต่าง ๆ ในธรรมชาติ หรือบันดาลให้เกิดความสุขความ

* นักวิชาการศาสนาสันนิษฐานว่า คำว่า "มานา" มาจากคำว่า "มานัง" ของอินโดนีเซีย หมายถึง "มีอิทธิพล" "มีอำนาจเหนือกว่า"

ทุกข์แก่ตนนั้นมีอำนาจอะไรสักอย่างหนึ่งสิ่งสถิตอยู่ สิ่งนั้นเรียกว่าสปีริต หรือวิญญาณ อาจเป็นผีสร้างมารร้าย หรืออาจเป็นเทวะกลายเป็นความเชื่ออำนาจผีสร้างเทวดา เชื่อว่าทุกอย่างในโลกล้วนมีวิญญาณ สามารถบันดาลความสุขความทุกข์ให้แก่มนุษย์ได้แต่ละอย่างตามอำนาจและความกรุณาที่มีอยู่ เชื่อกันต่อไปวิญญาณนั้นต้องมีร่างกาย แต่ไม่สามารถจะเห็นได้ จึงเริ่มสร้างภาพเอาด้วยความคิดของตนเอง ภาพที่ตนนึกคิดสร้างขึ้นมานับถือนั้น เรียกว่าผีสร้างเทวดาหรือพระเจ้า

วิญญาณนิยมเป็นการ แสดงถึงความเชื่อถ้อยในสิ่งที่มนุษย์ไม่สามารถจะมองเห็นได้ แต่มีความฝังจิตฝังใจในสิ่งนั้นอยู่จนไม่สามารถสล้างออกจากจิตใจได้แล้ว ก็ยึดถือ จะเป็นความเชื่อถ้อยที่จัดเป็นความเคยชินอันติดเป็นนิสัยขึ้นมา และความเชื่อเหล่านี้ก็ไม่สามารถจะพิสูจน์ได้ แต่ก็อาจจะถือว่าเป็นความเชื่อถ้อยเพื่อชดเชยอารมณ์ และความรู้สึกลึกซึ้งและหวาดระแวง

ตามปกติมนุษย์มีความเชื่อถ้อยในสิ่งที่มองไม่เห็นตัว แต่ถือหรือเข้าใจว่ามีฤทธิ์ หรืออำนาจเหนือคน อาจบันดาลให้ดีหรือร้าย หรือให้คุณให้โทษแก่ตนได้ ความเชื่ออย่างนี้ เรียกว่าลัทธิถือผีสร้างเทวดา (ANIMISM) อันเป็นคติทางศาสนาที่มีมาแต่ดั้งเดิมของมนุษย์ ก่อนที่จะวิวัฒนาการมาเป็นศาสนาอันประณีตขึ้นในปัจจุบัน ลัทธิถือผีสร้างเทวดาแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ

- 1) นับถือผีที่เป็นเทวดาอารักษ์ เช่น รุกขเทวดา จ้าวทุ่ง จ้าวป่า จ้าวเขา เป็นต้น ถือว่ามีเทพเจ้าประจำอยู่ทุกหนทุกแห่ง
- 2) ลัทธิบูชาบรรพบุรุษ (Ancestor worship) นับถือผีปู่ย่าตายาย และผีเรือน หรือผีบรรพบุรุษ ถือว่าบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ววิญญาณมาอยู่รวมในร่มไม้ชายคาเดียวกับลูกหลาน นับถือผีวีรบุรุษ เช่น นับถือ ผีจ้าวพอกวนอู พระร่วง พระนเรศวร ชุนแพน
- 3) นับถือผีร้าย เช่น ผี ห่า (โรคต่าง ๆ) หรือซาตาน ต่าง ๆ
- 4) ไสยศาสตร์ (Magic) เทพย์มนต์คาถา ทำคุณไสย พอมตหมอมผี และพระหมอยา หรือพระหมอผู้วิเศษ (Shamam) ซึ่งมีความสามารถทำพิธีติดต่อกับพระเจ้าและวิญญาณได้ ทำนายรู้เหตุการณ์ล่วงหน้า

มาลินอสกี (Bronislaw Malinowski) (1931)

มนุษย์พัฒนาการปฏิบัติพิธีกรรม เพื่อให้เป็นไปตามเงื่อนไขของความเชื่อในอำนาจลึกลับหรือไสยศาสตร์ (Magic) Magic จะเกิดเพื่อช่วยให้มนุษย์สมความต้องการ เมื่อใดที่มนุษย์ต้องการทำในสิ่งที่เหนือความสามารถ ต้องการการคุ้มครอง ต้องการพ้นทุกข์ภัย มนุษย์จะหันเข้าพึ่ง Magic ซึ่งเขาเชื่อว่าจะช่วยบันดาลให้ได้เพราะเชื่อว่า Magic มีอำนาจใช้ชอบเซตจำกัฏ

ความเชื่อในอำนาจลึกลับ หรือไสยศาสตร์ (Magic) เกิดก่อนศาสนา โดยมนุษย์ต้องการความช่วยเหลือจากอำนาจลึกลับ โดยมีเงื่อนไขแลกเปลี่ยนตามลักษณะพิธีกรรมหรือการบวงสรวงสังเวย

อำนาจลึกลับหรือไสยศาสตร์ (Magic) นั้นมีทั้งฝ่ายธรรมะ (White Magic) เป็นฝ่ายที่ให้ความช่วยเหลือ ช่วยให้อับสรรณา บันดาลให้เกิดสิ่งที่ดี เช่น การขอพลังอำนาจ เทพวิญญานที่ดี เช่น วิรูปุระ มาช่วยเหลือหรือรักษาโรค ขอฝน ขอความคุ้มครอง และฝ่ายอธรรม (Black Magic) เป็นฝ่ายทำร้าย ทำให้เกิดอุปสรรคขัดขวาง บันดาลสิ่งร้าย ไข้ทำร้าย เช่น แม่มด หมอผี ทำคุณไสย ปล่อยของ ผังรูปผังรอย ฯลฯ

จากการนับถือธรรมชาติ ปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ และผีสังเทวดาต่าง ๆ ด้วยความเชื่อในสิ่งเหล่านี้ (Animism) มีอำนาจ มีพลังทั้งบันดาลผลต่าง ๆ ทั้งดีและร้ายให้แก่มนุษย์ ได้นั้นเองจึงสร้างเรื่องราว ตำนาน เรื่องปร่าปราย เทพนิยาย เรื่องลึกลับ ไสยศาสตร์ คาถาอาคม เครื่องรางของขลัง ฯลฯ เล่าสืบต่อกันมาจาก ปู่ ย่า ตายาย พ่อแม่ สู่ลูกหลาน ซึ่งเรื่องเหล่านี้แม้จะขาดเหตุผล และพิสูจน์ไม่ได้ แต่นักสังคมวิทยา ศาสนาและ นักศึกษาศาสนาที่มีชื่อเสียงหลายคนก็เชื่อว่ามีส่วนในการเกิดศาสนาแบบเทวนิยม ในเวลาต่อมา

จากวิวัฒนาการของความเชื่อของมนุษย์ดังกล่าวมาจึงเกิด เป็นศาสนาที่มีระบบและมีองค์ประกอบทางศาสนา สืบต่อมา ได้แก่ ศาสนาที่นับถือเทพเจ้าต่าง ๆ หลายองค์ เรียกว่า ศาสนา

พหุเทวนิยม (Poly Theism) ศาสนาที่นับถือพระเจ้าสูงสุดองค์เดียว เรียกว่า เอกเทวนิยม (Mono Theism) และศาสนาที่ไม่นับถือพระเจ้า เรียกว่า อเทวนิยม (Atheism)

ศาสนาพหุเทวนิยม	ได้แก่ ศาสนาฮินดู
ศาสนาเอกเทวนิยม	ได้แก่ ศาสนายิว, ศาสนาคริสต์, ศาสนาอิสลาม และศาสนาซิกข์ เป็นต้น
ศาสนาอเทวนิยม	ได้แก่ ศาสนาพุทธ ศาสนาเซน

8.8 ศาสนาที่ตายแล้ว

ศาสนาในโลกมีมากมายหลายศาสนา แต่ศาสนาที่เคยมีผู้นับถือและเจริญรุ่งเรืองมาในอดีต แต่ปัจจุบันได้เสื่อมสูญไม่มีผู้นับถือแล้ว เรียกว่า "ศาสนาที่ตายแล้ว" (Dead Religions) ซึ่งมีแหล่งกำเนิดในทวีปต่าง ๆ ดังนี้

ทวีปเอเชีย	ได้แก่	1) ศาสนาของชาวบาบิโลเนียน และสุมาเรีย
		2) ศาสนาของชาวฟินิเซียน
		3) ศาสนามนิก
		4) ศาสนามิตรา ของชาวเปอร์เซีย
		5) ศาสนาของชาวฮิไท
		6) ศาสนาเดิมของชาวอารยัน
		7) ศาสนาอัลไต
		8) ศาสนาเดิมของชาวไอนุ
		9) ศาสนาของชาวอัลซีเรีย
ทวีปยุโรป	ได้แก่	1) ศาสนาของชาวกรีกโบราณ
		2) ศาสนาของชาวคิวิตันโบราณ

		3) ศาสนาของชาวโรมันโบราณ
		4) ศาสนาของชาวสแกนดิเนเวียโบราณ
		5) , ศาสนาของชาวเซลท์ (ชาวอังกฤษโบราณ)
ทวีปอเมริกา	ใต้	1) ศาสนาของชาวเปรูโบราณ
		2) ศาสนาของชาวแมกซิกันโบราณ
		3) ศาสนาของชาวอินคา
		4) ศาสนาของชาวแอซเทค มายา
		5) ศาสนาของชาวอินเดียนแดง
ทวีปแอฟริกา	ใต้	1) ศาสนาของชาวอียิปต์โบราณ
		2) ศาสนาของชาวเผ่าแอฟริกัน

ศาสนาที่ตายไปแล้วเหล่านี้ แม้จะไม่มีผู้นับถือแล้วในปัจจุบัน แต่ความเชื่อและพฤติกรรม บางประการก็ยังมีอิทธิพลต่อชนชาติที่บรรพบุรุษเคยนับถือศาสนาเหล่านั้นอยู่ นอกจากนี้เทพเจ้า และความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าต่าง ๆ บางศาสนาที่ตายไปแล้วนั้น ยังมีลักษณะการและเชื่อว่ามีลึกลับ วิวัฒนาการ กลายไปเป็นเทพเจ้าของศาสนาที่ยังมีชีวิตอยู่บางศาสนา

ศาสนาที่ตายไปแล้ว ซึ่งเคยเป็นศาสนาใหญ่มีผู้นับถือมากและมีอิทธิพลมากต่ออารยธรรม ศิลปวัฒนธรรม พฤติกรรมและความเชื่อของมนุษย์ในสมัยโบราณ และยังปรากฏเป็นที่รู้จักและสนใจ ของชาวโลกอยู่ในปัจจุบัน จนมีนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญตรงคุณวุฒิสายต่าง ๆ พยายามศึกษา ค้นคว้ามาโดยตลอดอย่างไม่หยุดยั้ง ซึ่งสมควรที่จะนำมากล่าวโดยละเอียด เป็นตัวอย่างแห่งศาสนา ที่ตายไปแล้วที่ยังมีผู้คนทั่วโลกสนใจ คือศาสนาอียิปต์โบราณ

8.8.1 ศาสนาอียิปต์โบราณ

ศาสนาอียิปต์โบราณ คือศาสนาที่ชาวอียิปต์โบราณ ซึ่งเป็นชนชาติอียิปต์ที่แท้จริง เป็นเจ้าของประเทศดั้งเดิมนับถือ

ชาวอียิปต์สมัยปัจจุบันนี้กับชาวอียิปต์สมัยโบราณไม่ใช่พวกเดียวกัน ชนชาติอียิปต์สมัยโบราณที่นับถือศาสนาอียิปต์โบราณนั้นปัจจุบันนี้มีเหลืออยู่น้อยมากในประเทศอียิปต์ปัจจุบัน ชาวอียิปต์ที่เป็นชนส่วนใหญ่ของประเทศขณะนั้นล้วนเป็นชาวอาหรับ ภาษาพูดและภาษาเขียนของชาวอียิปต์ดั้งเดิมได้ สูญสิ้นเลิกใช้ไปนานแล้ว ส่วนภาษาพูดและภาษาเขียนที่ใช้อยู่ในประเทศอียิปต์ปัจจุบันนี้คือ ภาษาอาหรับและมีศาสนาอิสลามเป็นศาสนาประจำชาติ

อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมและความเชื่อทางศาสนาดั้งเดิมที่ชาวอียิปต์ ที่สืบเชื้อสายมาจากชาวอียิปต์โบราณก็ยังมีหลงเหลืออยู่ในประเทศอียิปต์ ปัจจุบัน แต่มิได้เปิดเผย และเป็นเพียงชนกลุ่มน้อย เนื่องจากส่วนใหญ่ได้ผสมกลมกลืนกับชาวอาหรับจนกลายเป็นชาวอาหรับมานานหลายร้อยปี

ศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ของอียิปต์โบราณที่รัฐยังรักษาไว้ก็เพื่อเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวทั่วโลกซึ่งนิยมไปชมและซื้อกลับมาเป็นที่ระลึก

ชนชาติอียิปต์ในสมัยโบราณเรียกว่า "ชาวโอียคุปต์" มีความเจริญทางอารยธรรม วัฒนธรรมอย่างสูง มีการปกครองเป็นระบบสืบต่อมาหลายพันปีอย่างมั่นคง ดินแดนที่อยู่ในปกครองก็มีความกว้างใหญ่ไพศาล เป็นอาณาจักรใหญ่โต เจริญรุ่งเรืองมั่งคั่งจัดเป็นอู่อารยธรรมลุ่มแม่น้ำไนล์

ชาวอียิปต์โบราณมีภาษาพูดภาษาเขียนของตนเอง และมีศาสนา และความเชื่อประจำชนชาติ ซึ่งปัจจุบันเรียกว่า ศาสนาอียิปต์โบราณ

สิ่งสำคัญที่สุดในของชนชาติอียิปต์โบราณ คือแม่น้ำไนล์ แม่น้ำไนล์เป็นเสมือนเส้นโลหิตใหญ่หล่อเลี้ยงชาวอียิปต์ทั้งอาณาจักรแม่น้ำไนล์ เป็นที่มาแห่งความเจริญก้าวหน้า อาหาร

ความอุดมสมบูรณ์ ความเชื่อ และการศึกษาทางวิชาการต่าง ๆ

เทพเจ้าที่สำคัญของชาวอียิปต์โบราณ เป็นรูปปั้นมนุษย์กระทำเป็นรูปดวงอาทิตย์อยู่ในระหว่างเขาโค ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะโคมีความคิดว่าบนผนังแม่น้ำไนล์ฝั่งตะวันออก มีภูเขาเป็นทิวเขาในตอนเช้าจะเห็นดวงอาทิตย์ขึ้นมาในระหว่างยอดเขา คล้ายดวงอาทิตย์อยู่ระหว่างเขาโค ฉะนั้น แม่น้ำไนล์เป็นที่มาแห่งอารยธรรม วัฒนธรรม ความเชื่อ และจินตนาการศึกษา ประติษฐ์คิดค้นต่าง ๆ ของชาวอียิปต์โบราณ

ในฤดูแล้งพืชผลทั้งหลายตายหมด แต่พอแม่น้ำไนล์ไหลบ่าท่วมพื้นดินและลดลงไปใหม่ ๆ ที่ดินก็อุดมเพราะปลูกได้ดี หมุนเวียนเป็นอยู่เช่นนี้ซ้ำมาตาปี ทำให้ชาวอียิปต์โบราณเกิดความคิดและเข้าใจว่า ทุกสิ่งทุกอย่างแม้จะตายไปแล้วก็มีการเกิดใหม่ได้ ชีวิตคนเราก็เช่นกัน ฉะนั้นจึงพยายามคิดค้น สูตร วิธีการ ที่จะเก็บรักษาศพไว้เก็บไว้ได้นานที่สุดเพื่อรอคอยการฟื้นคืนชีพขึ้นใหม่อีกวาระหนึ่ง และก็คิดได้ทำได้สำเร็จซึ่งแม้ในปัจจุบันก็ไม่มีชาติใดในโลกคิดได้

ในแม่น้ำไนล์มีต้นหญ้าชนิดหนึ่ง เรียกว่า ปาปิรุส ซึ่งชาวอียิปต์โบราณใช้ทำกระดาษ เขียนหนังสือ บันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ไว้ การคิดทำกระดาษจากต้นหญ้า ปาปิรุส นั้นนับว่าชาวอียิปต์โบราณคิดขึ้นได้เป็นชาติแรก

ชาวอียิปต์ถือว่าแมลงทับเป็นสัตว์ที่ต้องเคารพ เพราะเป็นตัวแทนของพระเจ้าผู้สร้างโลก ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะตามริมฝั่งแม่น้ำไนล์ มีสัตว์ชนิดนี้อยู่มากมาย ชุกชุม และได้สังเกตเห็นว่า แมลงทับนำเอาดินก้อนเล็ก ๆ มาทำเป็นรังขนาดใหญ่อยู่ แสดงให้คิดว่าพระเจ้าได้สร้างโลกใหม่มนุษย์อยู่

เนื่องจากชาวอียิปต์มีความผูกพันกับแม่น้ำไนล์อย่างมาก แม่น้ำเป็นอุษาคเนย์น้ำเป็นเส้นเลือดใหญ่หล่อเลี้ยงชาวอียิปต์ทั้งชาติ ไหลผ่านตลอดความยาวของประเทศถึง 6400 กิโลเมตร และความนาพิศวงของแม่น้ำไนล์ที่ว่าแม่น้ำไหลอยู่ได้ตลอดทั้งปี ทั้งที่ฝนไม่ตก (ในประเทศอียิปต์มี

ผนตกน้อยมาก) จากมูลเหตุดังกล่าวที่ชาวอียิปต์โบราณสงสัย และหาคำตอบไม่ได้ ค้นไม่พบ จึงคิดและเชื่อว่าน่าจะมีเทพเจ้า มีพลังอำนาจศักดิ์สิทธิ์ สิ่งสถิตยคุ้มครองแม่น้ำไนล์และคุ้มครองเลี้ยงดูชาวอียิปต์ทั้งชาติด้วย จึงเกิดตำนานเทพนิยายปรากฏกลายเป็นเรื่องราวของเทพเจ้าซึ่งเป็นเทพสำคัญของศาสนาอียิปต์ ชาวอียิปต์โบราณเคารพพิธีกรรมบวงสรวงและนับถือเทพเจ้าแห่งแม่น้ำไนล์นี้เป็นประจำทุกปีโดยมีฟาโรห์เป็นองค์ประธานในพิธี

ศาสนาอียิปต์โบราณนับถือเทพเจ้าหลายองค์มีลักษณะเป็นศาสนาทูเทวมียม และนับถือธรรมชาติและสัตว์บางชนิดโดยเชื่อว่ามีวิญญาณซึ่งมีอำนาจพิเศษสิ่งสถิตยอยู่ จึงยกย่องนับถือเป็นเทพเจ้าด้วย

เทพเจ้าต่าง ๆ เหล่านี้ แบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ⁽¹⁾ เทพเจ้าประจำถิ่น เทพเจ้าองค์ใหญ่ และเทพเจ้าแห่งความตาย

1) เทพเจ้าประจำถิ่น ได้แก่ เทพเจ้าแห่งธรรมชาติและสัตว์บางชนิดที่นับถือและยกย่องเป็นเทพเจ้า ได้แก่ เทพเจ้าแห่งแม่น้ำไนล์ พื้นแผ่นดิน ฟ้า พระอาทิตย์ และโลกธาตุทั้งหลาย มีฐานะเป็นเทพเจ้า และเทพเจ้าเหล่านี้ก็มีสภาพเหมือนคนคนหนึ่ง มีความจำเป็นอย่างมนุษย์ธรรมดา กล่าวคือต้องมีที่อยู่ ต้องรับประทาน ต้องนุ่งห่ม ซากแต่ไม่ต้องมียารักษาโรค เพราะเทพเจ้าเหล่านี้ ไม่ป่วย ไม่ตาย มีชีวิตยืนยงอยู่ตลอดเวลา เทพเจ้าก็มีวิญญาณซึ่งมักจะเข้าสิงสู้อยู่ในร่างของสัตว์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในร่างของโค แต่โคชนิดที่วิญญาณของเทพเจ้าจะเข้าสิง ต้องเป็นโคสีดำ มีรอยคางสีขาวอยู่ที่หน้าผาก ซึ่งเรียกว่า โค อาปิส (Apis) โคชนิดนี้เป็นโคศักดิ์สิทธิ์ซึ่งถ้าใครไปฆ่าก็มีโทษถึงประหารชีวิต นอกจากโคอาปิสแล้ว เทพเจ้าบางองค์ เข้าสิงสู้อยู่ในสัตว์อื่นบ้าง ฉะนั้นการปั้นรูปเทพเจ้าจึงต้องทำร่างเป็นมนุษย์และหัวเป็นสัตว์ เทพเจ้ามีเมียมีลูกอย่างมนุษย์ทั่วไป เมืองทุกเมืองมีเทพเจ้าประจำเมือง

1. หลวงวิจิตรวาทการ. ประวัติศาสตร์สากล เล่ม 1. พระนคร 2492. หน้า 89-145.

2) เทพเจ้าองค์ใหญ่ เทพเจ้าประจำเมืองเล็ก ๆ ทั้งหลาย ต้องขึ้นกับเทพเจ้าแห่งเมืองหลวง จึงเป็นเหตุให้มีการนับถือเทพเจ้าองค์ใหญ่ เทพเจ้าองค์ใหญ่เหล่านี้มาจากดวงอาทิตย์เกือบทั้งหมด และเพศของพระอาทิตย์นั้นก็ไม่นิ่ง บางทีเป็นผู้ชาย บางทีเป็นผู้หญิง เช่น

เทพเจ้าแห่งอาทิตย์อุทัย เรียกว่า โฮรุส (Horus) บางแห่งทำเป็นรูปเด็กผู้ชาย บางแห่งทำเป็นรูปนักรบหนุ่ม

เทพเจ้าแห่งอาทิตย์ตก เรียกว่า โอสิริส (Osiris) องค์นี้มีเมียคือ อสิส (Isis) ได้แก่ พระจันทร์ และมีลูกชายชื่อ โอริส (Oris)

เทพเจ้าแห่งอาทิตย์ทรงกลด เรียกว่า รา (Ra) หรือ เร (Re) ถือเป็นบิดาแห่งพระเจ้าแผ่นดินทั้งหลายในสมัยอาณาจักรเก่า เทพเจ้าเรได้รับความนับถือสูงสุด

เทพเจ้าแห่งอาทิตย์ที่ครองประเทศอียิปต์ เรียกว่า อัมมอนหรืออัมมอน (Ammon) ถือเป็นเทพเจ้าแห่งเมืองเฮเบส ซึ่งเป็นเมืองหลวงของอียิปต์

เทพเจ้าแห่งอาทิตย์เมื่อยามสวयงาม เรียกว่า ฮาเตอร์ (Hator) องค์นี้เป็นผู้หญิง และเป็นเจ้าแม่แห่งศิลปวิทยาการ รวมความว่าพระอาทิตย์ดวงเดียว เป็นเทพเจ้าของอียิปต์ได้หลายองค์ และนอกจากนั้นก็ยังมีเทพเจ้าที่โหดร้าย เช่น เซต (Set) ซึ่งเป็นตัวแทนของความมืดและพายุร้าย

3) เทพเจ้าแห่งความตาย หรือเทพมฤตยู ก็มีเป็นจำนวนมาก เมืองมฤตยูถือเป็นอาณาจักรอันหนึ่ง มีเจ้าปกครองคล้ายกับที่เรา เรียกว่า ยมโลก

ความซึ้งลงของแม่น้ำไนล์ ความแห้งแล้งและกลับชุ่มชื้นของภูมิภาค ทำให้ชาวอียิปต์เกิดความเชื่อว่า คนที่ตายไปนั้นไม่สูญ และเมื่อเวลาชาติใจ ก็มีร่างอันหนึ่งซึ่งไม่สามารถจะเห็นด้วยตาธรรมดา ออกไปจากร่างจริงของคนตาย ร่างอันนี้เรียกว่า กายแฝดหรือวิญญาณ ซึ่งจะยังมีชีวิตอยู่ต่อไป จนกว่าร่างเดิมจะเปื่อยเน่า สลายไปหมดสิ้น ถ้ายังรักษาร่างเดิมไว้ ไม้ให้

สลายไป วิญญาณนั้นก็ยังไม่ตายและจะไปอยู่ในอาณาจักรมฤตยู หรือ เรรอนให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ ด้วยเหตุนี้ ชาวอียิปต์จึงพยายามเก็บศพของผู้ตาย ให้อยู่ในที่สุกที่จจะอยู่ได้ เพื่อมิให้ดวงวิญญาณดับสูญไปเสีย ด้วยความเชื่ออันนี้ ทำให้เกิดการค้นคว้าหาวิธีเก็บศพให้อยู่ยั่งยืน และชาวอียิปต์ก็ได้พบวิชาการเก็บศพ ซึ่งไม่มีชาติโบราณชาติอื่นพบ สามารถเก็บศพไว้ได้ตั้งหลายพันปี

ศาสนาอียิปต์โบราณยังไม่สามารถสืบค้นได้ใครเป็นผู้ก่อตั้ง จึงไม่ปรากฏว่ามีศาสดา แต่มีองค์ประกอบทางศาสนา ได้แก่ ความเชื่อ หลักปฏิบัติ กฎเกณฑ์ พิธีกรรม คำสวด จารึกประเพณีทางศาสนา มีสถานสำคัญทางศาสนาใช้ประกอบพิธี เช่น วิหารที่ประดิษฐานแห่งรูปเคารพของเทพเจ้าต่าง ๆ มีนักบวชซึ่งเป็นกลุ่มชนที่มีอิทธิพลมีอภิสิทธิ์พิเศษกว่าชนชั้นอื่นในสังคม คือไม่ต้องเสียภาษีคั่งเช่นพลเมืองชาวอียิปต์ทั่วไป และภษัตริย์ยังบำรุงเลี้ยงดูโดยมอบเงินรายได้จากภาษีที่เก็บได้ให้แก่กลุ่มนักบวชเหล่านั้นมอบที่ดินและผลประโยชน์อันพึงได้จากที่ดินให้แก่กลุ่มนักบวชเหล่านั้นด้วย

นักบวชหรือพระในศาสนาอียิปต์โบราณ มีอำนาจมาก บางครั้งก็มีอำนาจกว่ากษัตริย์ในการปกครองประเทศและการตัดสินในปัญหาสำคัญของชาติ พระนักบวชเหล่านั้นชาวอียิปต์เชื่อว่าเป็นผู้รักษาทฤษฎีของเทพเจ้าจึงให้ดูแลวิหาร พระพวกนี้จะโกนศีรษะโล้นหมด มีกฎวินัยปฏิบัติเคร่งครัดและในการประกอบพิธีกรรมที่สำคัญพวกเขาจะอดอาหารก่อนในช่วงเวลาหนึ่งเพื่อให้ร่างกายบริสุทธิ์

ความเชื่อของศาสนาอียิปต์โบราณ

ชาวอียิปต์โบราณ มีความเชื่อนับถือบูชาเทพเจ้าต่าง ๆ มากมาย กล่าวกันว่าเทพเจ้าของศาสนาอียิปต์นั้นมีอยู่หลายร้อยองค์ แตกต่างกันไปตามท้องถิ่น แต่มีเทพเจ้าสูงสุดซึ่งจะมีวิหารใหญ่โตที่สุดเป็นที่ประดิษฐานรูปเคารพซึ่งจะสร้างองค์ใหญ่มาก เทพเจ้าสูงสุดก็มีหลายองค์ ซึ่งเชื่อว่า

มีอำนาจหน้าที่คุ้มครองต่างกัน เช่น เทพเจ้า เร (รา) เทพโอลิวิส เทพอมอน ในยุคสมัยโคที่ฟาโรห์ องค์ใดให้ความเคารพนับถือเทพเจ้าสูงสุดองค์ใดมากที่สุด เทพเจ้าองค์นั้นก็มักจะเป็นที่นับถือบูชามากที่สุดในยุคสมัยนั้น

ชาวอียิปต์นับถือสัตว์หลายชนิดและยกย่องคุณแลเลี้ยงอย่างดี หรืออย่างน้อยก็ไม่ทำร้าย โค โดยเฉพาะโคสีดำ แมว หมาใน นก เที้ยว จระเข้ ปลา และงู ชาวอียิปต์จึงปั้นรูปเคารพรูปร่างเป็นคน แต่หัวเป็นหัวสัตว์ต่าง ๆ ที่นับถือตั้งบูชาไว้ในวิหารต่าง ๆ และในปิรามิดที่เก็บศพของฟาโรห์

ชาวอียิปต์มีความเชื่อตามศาสนาว่า พระมหากษัตริย์เป็นโอรสของเทพเจ้าชาวอียิปต์ให้ความเคารพพระมหากษัตริย์ราวกับเทพเจ้า เมื่อสิ้นพระชนม์จะสร้างอนุสาวรีย์ไว้ทำเป็นรูปสphinx (Sphinx) คือสัตว์ (สิงโต) หน้าคนไว้เฝ้าปิรามิด สphinx เป็นเครื่องหมายแสดงความเข้มแข็งและเฉลียวฉลาด การสร้างปิรามิดและการทำมัมมี่รักษาศพให้คงอยู่ได้นานหลายพันปีเพราะชาวอียิปต์มีความเชื่อทางศาสนาเกี่ยวกับโลกหน้าและชีวิตหลังความตายว่าเมื่อคนตายแล้ว จะมีวิญญาณออกนอกร่าง ไปพบเทพเจ้า และฟาโรห์เป็นผู้สืบเชื้อสายจากเทพเจ้า วิญญาณจึงเป็นอมตะ และสักวันวิญญาณของฟาโรห์และราชวงศ์ จะกลับมาสร้างคืนสู่โลกมนุษย์อีกครั้ง

ชาวอียิปต์เชื่อว่าผู้ที่ตายแล้วนั้น วิญญาณยอมจากร่างไปชั่วคราวเท่านั้น เมื่อวิญญาณเหล่านั้นได้ท่องเที่ยวไปหรือได้เข้าสิงอยู่ในสัตว์ต่าง ๆ ไข่เวรของตนเป็นเวลาหลายพันปีแล้ว ก็จะกลับมาสู่ร่างเดิมของตน ฉะนั้นชาวอียิปต์จึงหาวิธีที่จะรักษาร่างเดิมของผู้ตายแล้วไว้ให้มีเน่าเปื่อยหรือสูญไปเสีย (Embal) วิธีรักษาศพไว้ไม่ให้เน่าเปื่อยนี้ เป็นวิทยาการลับ รู้กันในหมู่พวกศาสนาจารย์ระดับสูงผู้ทำหน้าที่นี้โดยเฉพาะเท่านั้นและวิธีก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก ฉะนั้นการรักษาจึงทำกันอยู่เฉพาะในหมู่คนชั้นสูง หรือพระเจ้าแผ่นดินเท่านั้น คนสามัญย่อมไม่อาจทำได้ ศพเหล่านี้เราเรียกกันว่า มัมมี่ (Mummy) มีผู้ขุดพบและนำไปเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์ของประเทศต่าง ๆ มากมาย

วิทยาการในการรักษาศพของชาวอียิปต์โบราณ เป็นความลับ แม้ในปัจจุบันนักวิทยาศาสตร์ผู้เชี่ยวชาญได้นำผ้าพันศพ (มัมมี่) ไปตรวจพิสูจน์ว่า น้ำยาคองศพของศพมีส่วนผสมอะไรบ้าง แต่ก็ยังไม่พบความจริง

การเก็บรักษาศพ (มัมมี่) ให้มีอายุยืนนานหลายพันปีนั้น คนในสมัยปัจจุบันรู้แต่เพียงว่า ศพจะถูกกรีดด้านข้างลำตัวแล้วนำเครื่องในออกมาคองน้ำยาใส่โถไว้ต่างหาก 4 โถ ส่วนร่างกายศพจะทำความสะอาดแล้วนำไปคองในอ่างน้ำยาต่าง ๆ ที่ผสมไว้การคองจะแช่ศพไว้นานประมาณ 70 วัน (จากข้อสันนิษฐานของผู้เชี่ยวชาญ) แล้วนำศพมาพันด้วยผ้าลินินเนื้อดีมาก คือมีการทออย่างละเอียด ผ้านี้จะแบนกว้างประมาณ 3-5 เซนติเมตร มีความยาวประมาณ 150 หลา ใช้พันศพตลอดร่าง เรียกว่า "มัมมี่" (Mummy) แล้วนำศพที่พันแล้วไปใส่หีบศพซึ่งเตรียมไว้ หีบศพที่ใช่จะสวยงามและมีหลายชั้นตามฐานะของศพ

มัมมี่ส่วนมากเก็บไว้ในหีบซึ่งทำด้วยหินหรือไม้ ซึ่งแกะสลักเป็นลวดลายงดงาม บนฝาหีบเขียนหรือสลักเค้าหน้าของผู้ตายไว้ แล้วนำไปเก็บฝังไว้ในหีบเขาโดยเจาะเนินเขาเป็นช่องเก็บศพ ปกปิดร่องรอย เพื่อไม่ให้มีใครมาขโมยศพ

สำหรับมัมมี่ของฟาโรห์นั้น มักจะสร้างพีรามิดขึ้น พีรามิดเป็นสิ่งก่อสร้างรูปสามเหลี่ยมด้านเท่า มีขนาดใหญ่มากที่สุดคนนั้นสูงขนาดตึก 40 ชั้น พีรามิดสร้างจากการนำก้อนหินขนาดใหญ่มาตัดให้เป็นก้อนสี่เหลี่ยมพื้นผิวด้านเรียบ

พีรามิดเป็นสิ่งมหัศจรรย์ของโลกซึ่งมนุษย์สร้างขึ้นแล้วนำหีบศพเก็บไว้ในห้องลับเล็ก ๆ ภายใน เพื่อกันมิให้ใครลอบเข้าไปขุดลักศพ (ชาวอียิปต์ถือว่าผู้ที่ขโมยศพและขโมยสมบัติของศพเป็นคนชั่วร้ายมาก) ภายในห้องนั้นเขาจะนำเครื่องประดับห้องที่มีราคา อาหาร เสื้อผ้าชนิดดี ๆ อวูธและอื่น ๆ ไปไว้ด้วย เพราะเชื่อว่าวันใดคืนดีวิญญาณจะได้มาสวรรค์อยู่ ณ ที่นั้น ตามฝาผนังห้องจะเขียนรูปภาพต่าง ๆ ซึ่งผู้ตายชอบดูชอบเห็นเมื่อมีชีวิตอยู่ นอกจากนี้ก็มีภาพคน

กำลังทำนา เก็บเกี่ยวพืช ไข่น้ำเข้านา สีข้าว ล่าสัตว์ ตกปลา กินอาหาร ทำเหมืองแร่ ขัน
ปศุสัตว์ไปท้องไรทองนาและภาพสงครามต่าง ๆ เป็นต้น ภาพเหล่านี้ทำให้นักประวัติศาสตร์
ปัจจุบันได้ทราบถึงความเป็นอยู่ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างของชาวอียิปต์
โบราณได้

ความเลื่อมของศาสนาอียิปต์

ความเลื่อมของศาสนาอียิปต์มีสาเหตุสำคัญ 2 ทางคือ สาเหตุจากภายในและสาเหตุจาก
ภายนอก

สาเหตุภายใน คือ ผู้คนหันนับถือ รู้สึกเลื่อมศรัทธาและไม่พอใจพวภพระนักบวชของศาสนา
มากขึ้นทุกที พฤติกรรมของพวภพระ มีความโลภ มัวเมาในผลประโยชน์มากขึ้น สะสมมากขึ้น
และฝ่ายฟาโรห์ก็ไม่พอใจที่พวภพระเข้ามาทำลายภายในเรื่องความประพฤติส่วนพวภพระองค์ และภาร
เมืองการปกครอง

พวภพระสร้างเงื่อนไขในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ มากขึ้น

การบวงสรวงบูชาต่อพระเจ้ายิ่งนานเข้าก็ยิ่งเพิ่มพิธีการและเครื่องสังเวียงยุ่งยากมากขึ้น
ตามลำดับเพื่อให้เทพเจ้าพอใจ พิธีบูชาบวงสรวงจึงเปรียบเสมือนตาบ 2 คม คือมีทั้งผลดีและผล
ร้าย คล้ายเป็นการติดสินบนต่อเทพเจ้า ประจบเอาใจให้ช่วยเหลือ แบบลงทุนน้อยแต่อยากได้
กำไรมาก นอกจากนี้การมีพิธีกรรมยุ่งยากซับซ้อนมากเท่าไร พวภพระนักบวชผู้ประกอบพิธีก็จะมี
ความสำคัญและมีอิทธิพลมากขึ้นตามไปด้วย

นอกจากนี้พฤติกรรมของพวภพระในระยะหลังมัวเมาในไสยศาสตร์ เทพย์มนต์คาถามากขึ้น
ประชาชนจึงเอือมระอาเลื่อมความเลื่อมในศรัทธาและเป็นความเลื่อมของศาสนาแบบช้า ๆ

สาเหตุภายนอก เป็นสาเหตุสำคัญและรุนแรง รวดเร็ว คือสาเหตุแห่งการทำสงคราม มีผู้รุกราน อาณาจักรอียิปต์ถูกอาณาจักรโรมันรุกรานเข้าปกครองแต่ถือพิธีลอารยธรรมอียิปต์กลับ มีพิธีพิธีและไปเผยแพร่ในหมู่ชาวโรมัน ไม่ทำให้ศาสนาอียิปต์กระทบกระเทือนแต่อย่างใด

แต่เหตุการณ์สำคัญที่ทำให้ศาสนาอียิปต์เสื่อมสลายลงอย่างรวดเร็วคือการรุกรานของอาณาจักรอิสลาม กองทัพอิสลามของกษัตริย์แห่งอาหรับเข้ารุกรานครอบครองอาณาจักรอียิปต์ และทำลายวิหาร วัด ซำพระแล มังคัลให้ประชาชนยอมรับนับถืออิสลาม หากขัดขืนต้องถูกฆาตกรรม มีชาวอียิปต์จำนวนมากที่ไม่ยอมเปลี่ยนศาสนาแล้วหนีออกจากอาณาจักรอียิปต์ไป และนั่นเองคือจุดจบของศาสนาอียิปต์ที่มีความเจริญรุ่งเรืองและเป็นแหล่งอารยธรรมอันสูงส่งในโลกโบราณ

8.9 ศาสนาที่ยังมีชีวิตอยู่

ศาสนาที่ยังมีชีวิตอยู่ คือศาสนาที่ยังมีผู้นับถืออยู่ในปัจจุบัน โดยมีองค์กรทางศาสนา มีพิธีกรรม มีการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามชาดสาย แม้ว่าจจะขาดองค์ประกอบบางอย่างไปแต่ก็ยังคงรักษาความเป็นลักษณะเฉพาะแห่งศาสนาไว้ ขอนำสังเกตคือศาสนาที่ยังมีชีวิตอยู่เหล่านี้ล้วนเป็นศาสนาที่มีแหล่งกำเนิดในทวีปเอเชียทั้งสิ้น คือ

ศาสนาที่เกิดในเอเชียตะวันออก	ได้แก่	ศาสนาขินโต	เกิดในประเทศญี่ปุ่น
		ศาสนาขงจื้อ	เกิดในประเทศจีน
		ศาสนาเต๋า	เกิดในประเทศจีน

ศาสนาที่เกิดในเอเชียใต้ คือชมพูทวีปหรือประเทศอินเดีย ได้แก่

- ศาสนาฮินดู หรือศาสนาพราหมณ์
- ศาสนาพุทธ
- ศาสนาเชน
- ศาสนาซิกข์

ศาสนาที่เกิดในเอเชียตะวันตก (ตะวันออกกลาง) ได้แก่

ศาสนาฮีบรูหรือยูดาห์	เกิดในปาเลสไตน์
ศาสนาคริสต์	เกิดในปาเลสไตน์
ศาสนาอิสลาม	เกิดในดินแดนอาหรับ
ศาสนาโซโรอัสเตอร์	เกิดในประเทศอิหร่าน เปอร์เซีย

ศาสนาที่มีชีวิตอยู่ซึ่งเป็นศาสนาที่มีผู้นับถือมากที่สุดและเป็นศาสนาสากลคือมีผู้นับถือหลายชาติ
หลายภาษา คือ ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม